

ausus dicere ipsum sibi et Patrem esse, et Filium, et Spiritum sanctum; excisus est quia dicere non dubitarit, quod etiam ipse Pater in utero Virginis incarnatus sit, et fuerit passus. Sic Marcionem excisum proiecit, qui noluerit Dei Filium hominem suscepisse confiteri de utero Virginis, et per hoc hominem factum.

DE NON PARCENDO IN DEUM DELINQUENTIBUS

240 [...] Clarum est, Constanti, te esse antichristi portantem spiritum, te spiritu agi erroris. Sicut enim qui dixerunt, non suscepisse hominem de utero beatae Virginis unicum Filium Dei qui non illum crediderunt incarnatum, hominem factum, habere erroris astruantur spiritum, et antichristi nuncupantur, sic et vos Ariani cum unicum Dei Filium natum vere de Patre negatis, hoc est, de substantia Patris, verum illum esse Filium cum despuitis et semper illum cum Patre regnasse, numquam Filium fuisse sine Patre, neque Patrem sine Filio cum credere detrectatis, cum unam habere Patrem, et unicum Filium eius deitatem negatis, cuius vos spiritu esse plenos manifestatis, nisi antichristi? PL
13, 987

S. EUSEBIUS Vercellensis († 371)

DE TRINITATE ¹

241 Lib. III. [...] Nunquidnam homo Deum assumpsit, et non Deus hominem? Deus utique hominem, non homo Deum assumpsit: nam etsi assumpsit de Maria Virgine, non quod semper ante assumptionem hominis una cum Patre fuit amisit, sed neque deitas eius in homine augmentum aut detrimentum ullum sustinuit, cum talis in homine fuerit praesenti tempore, qualis et in sinu Patris semper ante assumptionem hominis una cum Patre fuisse cognoscitur. Sed e diverso dicis mihi: Quemadmodum hominem Deus assumpsit? Ignoras Isaiam prophetasse: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabis nomen eius Emmanuel; quod interpretatur Nobiscum Deus.*² Sed et Apostolus haec confirmat dicens formam Dei, formam servi suscepisse.³

Quapropter nobiscum Deus?

● FAUSTINUS PRESBYTER (saec. IV): PL 13, 51, 60, 67, 71; CCL LXIX, 312, 332, 335, 339.

¹ Libri 1-8 sunt Eusebii Vercellensis (cf. PLS III, 1258).

² Isa. VII, 14.

³ Philip. II, 7.

Quid aliud intelligitur quam quod Deus verus hominem verum de Maria Virgine pro salute assumpserit nostra? Quae tamen Maria ex tribu Iuda semen traxit David.¹

PL
62, 257

Interrogabo et te, Photine, qui Christum verum Deum abnegas, et hominem purum tantummodo confiteris. Nunquidnam causa hominis tantum invenitur: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil?* ² Nunquid homo in hoc principio fuit, homousionista? Et non Deus Dei Filius ante omne omnino principium semper una cum Patre fuit? Sane hunc hominem nuper de Maria Virgine assumpsit.³

242

PL
62, 258

Ante Abraham ego sum; ⁴ sive hoc: *Pater, clarifica me apud te metipsum claritate quam habui antequam mundus hic esset.* ⁵ Utique sic dicit qui hunc hominem nuper assumpsit de Maria Virgine. Unde assumptus homo, Filius David, sive filius Abrahae esse ab evangelista praedicatur, dum et Deus qui assumpsit hominem secundum divinitatem sit, et filius David secundum dispensationem filius hominis sit, dum et Deus de Deo sit, et secundum carnem homo filius hominis sit; dum et Deus et homo sit, et homo sine Deo non sit, et Deus solitarius sine homine quem assumpsit non sit.⁶

243

PL
26, 258

Respondete mihi, Manichaei, filii tenebrarum, in quos tot genera serpentium lubricos habent anfractus: Filium Dei, id est Deum verum, hominem verum de Maria Virgine pro nostra salute non confitemini, ut scriptum est: *Ecce Virgo in utero concipiet et pariet filium, et vocabis nomen eius Emmanuel, quod interpretatur Nobiscum Deus;* ⁷ si phantasia tibi videtur angelum Gabrielem Mariae testificasse, dicentem: *Ne timeas, Maria, invenisti enim * gratiam ante Deum. Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum;* ⁸ vel evangelista ad haec testante: *Et peperit filium primogenitum, et pannis eum involvit, et posuit eum in praesepio;* ⁹ si phantasia tibi videtur, quid concepit vel peperit, aut quid pannis involvit et in praesepe posuit? ¹⁰

244

¹ CCL IX, 36-37.

² Io. I, 1.

³ CCL IX, 42.

⁴ Io. VIII, 58.

⁵ Io. XVII, 5.

⁶ CCL IX, 45.

⁷ Isa. VII, 14.

⁸ Lc. I, 30.

⁹ Lc. II, 7.

¹⁰ CCL IX, 46.

- 245 Lib. IV. [...] Et cur nomina in personis tantum distinguantur, accipe. Nunquid Pater, qui inenarrabiliter genuit Filium, ipse et Filius potest dici? Numquid Pater hominem de Maria Virgine assumpsit? Nunquid Pater natus, aut incarnatus, aut passus est? Absit a nobis, Sabelli haeretice, ne hanc blasphemiam admittamus. Dum hic verus Filius Dei, vere incomparabiliter natus fuerit de Patre, et pro nostra salute denuo dignatus fuerit assumere hominem de Maria Virgine.¹ PL 62, 267
- 246 Lib. VI. [...] Maledictus qui immortalem divinitatem Filii Dei esse non confitetur. Fiat, fiat. Maledictus qui de sempiterno Filio Dei dicit: Non erat antequam de Maria nasceretur. Fiat, fiat.² PL 62, 279
- 247 [...] Maledictus qui Filium Dei, Deum verum, hominem de Maria Virgine nuper assumpsisse pro nostra salute non confitetur.³ PL 62, 279
- 248 [...] Vae vobis qui Filium Dei de Maria Virgine nihil assumpsisse creditis. Fiat, fiat.⁴ PL 62, 280
- 249 [...] Si quis confitetur Filium Dei sicut aquam per fistulam, sic per corpus Mariae transitum fecisse, aut nihil de ea assumpsisse affirmet, anathema illi.⁵ PL 62, 281
- 250 Lib. X. [...] Commixtio quidem sive concretio naturae mutatio est: mutatio naturae translationem facit; et translatio perdit quod erat, et incipit esse quod non erat. Hoc nativitas Christi non habet, Gabriele angelo testante, quem interrogatum de Mariae possibilitate conceptus respondisse evangelista refert: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*⁶ Qui utique, nec in utroque dicto commixtionem, sed superventum Spiritus sancti, et obumbrationem Altissimi nominavit. *Legis Verbum caro factum est.*⁷ Quomodo autem sit factum mens utique nostra non attingit: quia quod credimus excedit mentem nostram: sed fide attingimus: et sic hoc modo totum tenemus fide, quod credimus: etsi mente non totum complectimur.⁸ PL 62, 295
- 251 Lib. XI. [...] Plenus utique homo assumptus Christus Iesus sapientia Dei Patris * Filius est: nam ipsa sapientia aedificavit sibi PL 62, 303 *304

¹ CCL IX, 62, 63.

² CCL IX, 87.

³ Ibid.

⁴ CCL IX, 89.

⁵ CCL IX, 90.

⁶ Le. I, 35.

⁷ Io. I, 14.

⁸ Libri X-XII sunt tria varia opuscula *De fide Trinitatis*, temporum Ambrosii aequalia. M. SIMONETTI in « PLS III », 1258; CCL IX, 142.

templum humani corporis in Maria Virgine, Salomone dicente: *Sapientia aedificavit sibi domum.*¹

DE TRINITATE CONFESSIO ²

- PL
12, 965 XI. [...] De his tribus personis solam Filii personam pro liberatione humani generis hominem verum sine peccato de sancta et immaculata Maria Virgine credimus assumpsisse, de qua novo ordine, novaque nativitate est genitus, quia intacta virginitas virilem coitum nescivit, et fecunda per Spiritum sanctum carnis materiam ministravit. Qui partus Virginis nec ratione colligitur, nec exemplo monstratur. Quod si ratione colligitur, non est mirabile. Si exemplo monstratur, non est singulare. Nec tamen Spiritus sanctus Pater esse credendus est Filii pro eo, quod Maria eodem Spiritu sancto obumbrata concepit, ne Patres Filii videamur asserere, quod nefas est dici. In quo mirabili conceptu aedificante sibi Sapientia domum, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.*³ 252
- PL
12, 965 XIII. [...] Item cum unius substantiae credimus esse Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, non tamen dicimus, ut huius Trinitatis unitatem Maria Virgo genuerit, sed tantummodo Filium, qui solus naturam nostram in unitate suae personae assumpsit. 253
- PL
12, 966 XIV. Per hoc tamen, quod de Maria Virgine natus est, et praedestinatus esse credendus est. Ambae tamen in illo generationes mirabiles, quia, et de Patre ante saecula sine matre genitus, et in fine saeculorum de matre sine patre est generatus. Quod tamen secundum quod est Deus creavit Mariam, secundum quod homo est creatus ex Maria, ipse Pater Mariae matris suae, et Filius. 254

S. ATHANASIUS Alexandrinus (295 † 373)

ORATIO DE INCARNATIONE VERBI (319)

- PG
25, 109 8. [...] Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἠθέλησεν ἐν σώματι γενέσθαι, οὐδὲ μόνον ἤθελε φανῆναι· ἐδύνατο γὰρ, εἰ μόνον ἤθελε φανῆναι, καὶ δι' ἐτέρου κρείττονος τὴν θεοφάνειαν αὐτοῦ ποιήσασθαι· ἀλλὰ λαμβάνει τὸ ἡμέτερον, καὶ τοῦτο 255
-
- PG
25, 110 8. [... Si Christus] tantum apparere voluisset, potuisset sane aliud praestantius corpus assumere; verum nostrum corpus accepit, idque non quoquomodo, sed ex inviolata et incorrupta ac viri ex- 255

¹ Prov. IX, 1; CCL IX, 156.

² De paternitate huius op. discrepant viri docti (cf. PLS I, 305-306)

³ Io. I, 14.

• PL 62, 256, 282, 285, 286, 287, ■ 301, 302, 303. PL 20, 49, 301, 302, 303. PL 12, 966.